

Jaarverslag 2020

Museum Kapiteinshuis Pekela

Stichting Westers

Jaarverslag 2020
Museum Kapiteinshuis Pekela
Stichting Westers

*“There are good ships & wood ships..
ships that sail the sea..
but the best ships are FRIENDSHIPS..
may they always be..”*

Het bestuur dankt alle donateurs en vrijwilligers voor hun inzet
en bijdragen in dat bijzondere jaar 2020

Museum Kapiteinshuis Pekela

Website: www.kapiteinshuis.nl

Email: secretariaat@kapiteinshuis.nl

Aanmelding als donateur

de heer J. Schreuder

Telefoon 0597 - 646181,

Email: janicaschreuder@hetnet.nl.

Aanmelding via de website of schriftelijk is eveneens mogelijk (Schoener 38, 9663JB Nieuwe Pekela).

De donatie kunt u, met een minimum van € 20,- per jaar, zelf bepalen.

Bankrekening: NL41 RABO 0116070196

t.n.v. Stichting Westers

St. Westers is ANBI geregistreerd.

Entree

€ 4,00 p.p. , groepen van 8 of meer p.p. € 3,00.

Kinderen: t/m 6 jaar gratis, 7-12 jaar € 2,00 p.p.

Afbeeldingen op het omslag

voorzijde: omslag van het jubileumboek.

achterzijde: foto van de heer G. Leffers, oud-gemeentesecretaris van de gemeente Nieuwe Pekela en chroniqueur van deze gemeente.

Openingstijden

April t/m oktober: op dinsdag en donderdag, de 1e en 3e zondag van de maand, steeds van 13.30 - 16.30 uur.

Voor bijzondere openingsdagen en -tijden, Nationaal Museumweekend, Koningsdag, Schutsemarkt, Open Monumentendag, Herfstvakantie e.d., raadpleeg onze website: www.kapiteinshuis.nl.

Groepsbezoek op afspraak het hele jaar mogelijk!

Telefoonnummer: 06 - 54290159.

Colofon

Uitgave: Stichting Westers/Kapiteinshuis Pekela, Ds. S. Tjadenstraat C 96, 9663 RD Nieuwe Pekela. Vormgeving en druk: Reinier van der Kooij, Veendam. Ontwerp logo: Th. Zwinderman, Veendam.

Bestuur

De heer dr F. Oppewal, voorzitter

Mevrouw L. Groen, secretaris

De heer J. Schreuder, penningmeester en donateursadministratie

Mevrouw J.G. Hoiting-Schreuder

Mevrouw F. Veninga

De bestuursvergaderingen worden bijgewoond door mevrouw E. van Ditmars, conservator van het Veenkoloniaal Museum te Veendam en Museum Kapiteinshuis.

Vrijwilligersteam per 31-12-2020

Mevrouw H. Borgeld-de Vries

Mevrouw N. Buzeman

De heer G. Brans

Mevrouw F. Dijkhuizen-Wiechertjes

Mevrouw G. Draijer

Mevrouw J. Heeres-de Jong

De heer A. Koning

De heer G. Koerts, depotbeheer

De heer J. van der Laan

Mevrouw A. Lesterhuis-Tunteler

De heer H.H. Meijerink, groepscoördinatie

Mevrouw C. van Oeveren

Mevrouw F. Olsder-Bueving.

De heer H. Pel

De heer G.H. Reins

De heer J. Rensema

Mevrouw T. Ridder-Tilma

Mevrouw C.S. Scheltens-Grave

De heer A. Schrik

De heer J. Schrik

Mevrouw M. Schrik - Draisma

Mevrouw R. Trip

De heer W. Verhagen

De heer R. Vergouw

De heer A.J. Wieske

Woningonderhoud

De heer G. Beikes

Mevrouw M. van der Laan - Niebuur

Woningtoezicht

Mevrouw C. Rensema

Tuinonderhoud

De heer K. van der Laan

ICT-beheer

De heer D.J. van der Laan

Bibliothecaris

De heer E.W. Venhuizen

Verslag van het bestuur

Bestuur

Wat hadden we mooie plannen gemaakt om ons 30-jarig bestaan groots te vieren. Het was echter ook het COVID19-jaar en daarom konden de meeste activiteiten niet doorgaan, zeer tot onze spijt. Het museum was maar beperkt open, na aanvankelijk geheel gesloten te zijn. Burgemeester Kuin kon begin juni gelukkig onze wisselexpositie openen. 75 Jaar Bevrijding Pekela was de naam. Drie vitrines vol met aandenkens uit het bevrijdingsjaar 1945 én vijf panelen met foto's uit dat jaar van Carel Kral. Diverse stukken uit onze eigen collectie én zeer diverse voorwerpen in bruikleen van particulieren. Met medewerking van firma J. Wieske & Zn konden we een brochure uitgeven waarin, in het kort, de verzetsactiviteiten én de bijzondere ervaringen voor en tijdens de bevrijding verteld werden. Via Facebook en onze Website werd een wekelijkse voorbeschouwing gegeven van een onderdeel van de expositie zowel in woord als in beeld. Het bestuur heeft besloten om per 2021 als officiële naam te gaan hanteren: *Museum Kapiteinshuis Pekela*.

Medewerkers

Er gebeurden in 2020 veel dingen helaas niet. De meeste vrijwilligers voelden zich gedwongen om, vanwege mogelijk besmettingsgevaar, niet in het

museum present te zijn. Een te respecteren standpunt maar daardoor konden we maar beperkt open zijn, namelijk op donderdag en op de geplande zondagen. We konden ook geen uitstapje organiseren. Wel werden alle vrijwilligers aan het eind van het jaar bedankt met een wijnpresentje uit de streek.

Activiteiten

De wisselexpositie van het afgelopen jaar was gewijd aan *Pekela 75 jaar Bevrijding*.

In de herfstvakantie was er een aparte middag voor kinderen georganiseerd, die een mooi aantal bezoekers trok.

30-jarig bestaan

Het 30-jarig bestaan van ons museum wilden we met u allen graag vieren. Dat bleek in de loop van het jaar niet mogelijk en toen weken we uit naar viering in kleine kring, helaas moesten we dat ook annuleren, terwijl er zoveel te vieren was! Gelukkig hebben we er wel aandacht aan kunnen besteden door de (al geplande) uitgave van het jubileumboek: *Pekelders Verhalen*.

In het boek zijn interviews met 14 Pekelders weergegeven van rond de 80 jaar die in Pekela geboren, getogen en gebleven zijn. Daarin ook een hoofdstuk met foto's van het boerenbedrijf uit de jaren 1950-60 die mevr. G. Schreuder-Meijering destijds maakte.

De heer J. v.d. Laan, de oudste geïnterviewde, kreeg op 14 november het eerste exemplaar.

De heer Van der Laan tussen de beide interviewers en auteurs van het jubileumboek: Leutscher en Oppewal.

Het jubileumboek is in hardcover uitgegeven in de stijl Pekela-blauw. Vormgever Puntgaaf Reclame en drukkerij Reinier van der Kooi hebben er een fraaie uitgave van gemaakt in een oplage van 500 boeken. Deze waren in vijf weken alle verkocht! Tot in Canada en Zweden werd het boek besteld.

Kapiteinshuis als trouwlocatie

Wilt u een intieme en besloten trouwplechtigheid? Per januari 2020 is museum Kapiteinshuis door de gemeente Pekela aangewezen als vaste trouwlocatie. Aanmeldingen verlopen via de gemeente. Overigens kunt u ons museum ook gebruiken voor alleen een fotoreportage.

Club support actie

Voor de Rabo Club support actie hebben we u ook in 2020 gevraagd of u op ons museum wilde stemmen. Gelukkig hebben velen van u dat gedaan zodat de penningmeester € 891,55 kon bijschrijven. Hartelijk dank voor uw stem op ons museum.

Plannen voor 2021

In december werd het bestuur geattendeerd op een ornament uit de Pekelder synagoge: in New York werd het Thora schild ter veiling aangeboden. Met financiële ondersteuning van velen kon dit waardevolle zilverstuk uit 1906 in januari aangekocht

worden. We gaan er vanuit dat dit schild het topstuk wordt van onze komende wissel-tentoonstelling!

- In het voorjaar 2021 hopen we een vernieuwde website in gebruik te nemen.
- In 2021 gaan we ook bekijken op welke manier we duurzamer energie kunnen gaan benutten.
- Onze bibliothecaris is druk bezig om ons boekenbezit beter toegankelijk te maken. Het uitgangspunt is om onze bibliotheek in 2021 ook via de nieuwe website inzichtelijk te maken.

Financieel overzicht

Elk jaar maakt onze accountant een overzicht van de financiële situatie van de Stichting Westers en Stichting Kapiteinshuis. Dat is een sluitend overzicht ten behoeve van onze ANBI registratie. De accountant komt in de loop van dit jaar met zijn overzicht, dit plaatsen we dan op ons jaaroverzicht dat u op de site www.kapiteinshuis.nl kunt inzien.

Hier kunnen we stellen dat Stichting Westers een gezond financieel beleid voert en een mooie reserve heeft opgebouwd. Alle vrijwilligers doen kosteloos hun werkzaamheden evenals het bestuur dat onbezoldigd haar werk verricht.

Vervolg Pekelders Verhalen

Voor ons jubileumboek hebben we interviews gehouden met Pekelder inwoners die hier geboren, getogen en gebleven zijn én rond de 80 jaar oud zijn. Deze interviews willen we graag een vervolg geven maar dan niet in boekvorm maar via publicatie op onze vernieuwde website. Op onze balk kunt u straks hiernaar een verwijzing vinden. Het eerst publiceren we een biografie van oud-gemeentesecretaris Leffers, in dit jaarverslag vindt u hier al een samenvatting van.

Depotbeheer

Onze beheerder van het depot, de heer G. Koerts, heeft, na zijn voorzitterschap van Stichting Westers, het afgelopen jaar ons depot op zolder heringericht en alles een vaste en herkenbare plaats gegeven. In 2020 is hij, samen met mevrouw G. Draijer, begonnen met de inventarisatie van de administratie. De heer Westers heeft ons een schat aan informatie nagelaten en de beide genoemden zijn bezig om hier structuur en een overzicht in aan te brengen zodat geïnteresseerden hierna gemakkelijker hun weg kunnen vinden. Een langdurige investering waar ze vrijwel elke woensdagmiddag tijd aan spenderen. Het bestuur is hen beiden hier zeer erkentelijk voor.

InternetVaria

Soms wilt u wellicht eens de gegevens van een schip of van een oude kapitein opzoeken, bijv. uit 1830. De volgende openbare sites kunnen u hierbij behulpzaam zijn:

- www.marhisdata.nl
- www.scheepsindex.nl
(eerder: Piet's scheepsindex)
- www.binnenvaartinbeeld.com
een site met veel termen uit de binnenvaart en foto's van vaarwegen voor de binnenvaart.
- **binnenvaarttaal** een zeer uitgebreide pagina van vereniging 'De Binnenvaart', met tienduizenden termen en verklaringen van woorden en afbeeldingen.
- www.vocsite.nl
een website vooral gevuld met (oude) scheepsbouwtermen.
- www.topotijdreis.nl
via deze site van Kadaster kunt u de ontwikkeling in de tijd van elke plek in Nederland bekijken. Vanaf 1815 tot 2020.

Varia

Afgelopen jaar was een vloerreparatie nodig in de achterkamer en daarvoor kropen Danny en Dennis op 20.08.20 onder de vloer. Het probleem zagen ze (een rottende vloerbalk die j.l. januari hersteld is door HK Bouwpartner), maar ze kwamen ook aantekeningen van twee voorgangers tegen! Die schreven met potlood op een balk:

12-5-80

P. Zijlstra Wollingweg Bourtange geb. 20-10-48

14.15 uur Timmerman

f 26 p. dag ± f 6000 p. jaar

jenever f 19,49

zon schijnt koude wind ± 19 graden

Zijn maat schreef erbij:

H. Edens Hoofdweg 199 Bellingwolde

geb. 30-10-40

Benzine f 1,51 p.L

Schenken, legaten, aankopen 2020

1. Knoopsgatinsignes (20x) met tekst 'Binnenlandse Strijdkrachten', kroontje rondom de B. (van Prins Bernard)
2. Herinneringstegel uitgereikt aan J. Wieske als dank voor het verzetswerk. 20 x 14,5 cm. Ontwerp van Jan Rot i.o.v. Nationaal Steunfonds.
3. Herinneringsplaquette, metaal 5,5 x 7,5 cm. Door L.O. (Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers) uitgereikt aan J. Wieske.
4. Bundel WO II-verhalen over verzetstrijders uit het Noorden uit de verzameling van Simon de Vries, bewerkt door Henk Steenhuis. Inhoud: In Memoriam Joop Dijkhuis, belangrijke mededeling namens de Koningin, Trouw 3-9-'44, bekendmaking burgemeester Nieuwe Pekela, 8-10-'42, overzicht Joodse inwoners Nieuwe Pekela 1942-1945, georganiseerd verzet in Groningen, de tocht der 140.000, illegaliteit in de jaren 1940-1945 in de gemeente Nieuwe Pekela door J. Wieske, J. Siefkens en F. Koolhof.
5. Illegaliteit in de jaren 1940-1945 in de gemeente Nieuwe Pekela (origineel artikel) door J. Wieske, J. Siefkens en F. Koolhof.
6. Rede, uitgesproken door J. Wieske t.g.v. De onthulling van het Vrijheidsmonument in 1946.
7. Notities m.b.t. uitgaven van het verzet, in: boekje van Jacoba Maria Wortelboer
8. Diverse nota's betreffende de na-oorlogse uitgaven van de Gemeenschap Oud Illegale Werkers Nederland, afd. Nieuwe Pekela.
9. Certificaten (2x) van de 'Oorloggedenktekens' Nationale Monumenten Commissie.
10. Bonnenboekjes (12x) + enige losse bonnen.
11. Pesoonsbewijzen (4x).
12. Vrijstellingsbewijs m.b.t. invordering rijwiel.
13. Pekelder Blad (4x) met artikelen betreffende de bevrijding gedateerd 12/4, 10/5, 1/11 en ?...'45.
14. Foto's (10x): brug Onstwedderweg, bevrijding door Poolse soldaten op 13-4-1945, bevrijding door de Polen (4x) door Carel Kral, onthulling bevrijdingsmonument (2x), bevrijdingsmonument, intocht Sinterklaas in 1953, aankomst nieuwe burgemeester Evenhuis in 1959.
15. 'De laatste dagen van Hitler'. Auteur: H.R. Trevor-Roper, 1947.
16. Stolpfles, voorzien van kunststof deksel met 'droogstelsel' voor sigaren van Glassworks NOZON Schiedam.
17. Rookwaar: zakje tabak, doosje Hofnar sigaren en doosje Agio sigaren.

Schenken 1 t/m 17 de heer A. Wieske, Nieuwe Pekela.

18. 'Militair gezag in Groningen'. Uit de Groninger Historische Reeks 6, 1990. Johan Brand, de Boer en Willem Jonkman. Reeks 3. Uitgave van het Cultuurhistorisch Centrum Oldambt.
 19. 'Vrij' Magazine. 75 jaar bevrijding van Nederland.
 20. 'De Tweede Wereldoorlog in Noord Nederland'. 'Valse diagnoses' Tien artsen in een wereld van bedrog. Auteur: Willem Molema.
 21. 'Motorboot' mei 2020 met artikel "Groningen op de vaarkaart", pag. 52-55.
 22. 'Canon van het Oldambt'. Uitgave van het Cultuurhistorisch Centrum Oldambt.
 243. 'Zomer 1945', Feest en Onrust in Groningen. Auteur: Bart Kousman. Profiel uitgeverij Bedum.
 24. 'Kop d'r Veur', Van Eenmanszaak tot Fototreur, Gerard Kral. Auteur: Cees Stolk.
- Schenken 18 t/m 25 de heer F. Oppewal, Nieuwe Pekela.*

25. Theekastje (90x41x78 cm.). Onder tweebol glazen deurtjes, boven vitrine met glazen schuifdeur en twee laatjes.
26. Smirna tafelkleed 100x90 cm.
27. Kleed (100x110 cm.) met Oosterse voorstelling. Aan bovenzijde lussen voor de ophanging achter een kapstok.
28. Foto's: Jantina Franken-Uneken met zoons Klaas en Jan Pieter en met dienstmeisje. 8x14 cm. in lijst; Klaas Franken (1922) en Henk Pieter (192?) in houten lijstje 9x 14 cm.; kapitein K. Franken met echtgenote.

Schenken 26 t/m 29 mevr. T.K. Kok-Franken, Veendam.

29. Bijbel (14x21 cm.) van de Christelijke LTS Talmschool te Nieuwe Pekela. T.g.v. de opening van de school in 1961 geschonken door de leraren.
- Schenking mevr. M. Ottjes-Mulder, Nieuwe Pekela.*

30. Loddereindoosje, zilver, achthoekig, zuilvormig met rondom bloemdecoratie. Meesterteken Roelof Okkes Huisingsh, Oude Pekela 1863. Met initialen in stippelgravure E.L.H.
31. Loddereindoosje, zilver, ovaal terrinevormig met scharnierend deksel. Meesterteken Abraham Westers, Nieuwe Pekela 1833.

Schenken 31 en 32 mevr. J. van Ammers-Douwes, Ochten.

32. USB-stick van de KRO-uitzending 'Memories' over Bennie Kosses en Lammie Drent.
33. Video band 'Oude Pekela 400 jaar'
34. DVD van het programma 'Andere Tijden' over de "sigarenmeisjes".
35. Sleutelkast afkomstig uit het Groen Kruisgebouw te Oude Pekela. Hout, groen geveerd met glazen front, 48 sleutelhaakjes met 19 witte kamer-nummerplaatjes.

36. 'Baby-meetbak' van hout en triplex. 40X 100 cm. Uit het Groene Kruisgebouw, Oude Pekela. *Schenkingen mevr. G. Draijer, Nieuwe Pekela.*
37. Statuten en Huishoudelijk Reglement van de Vereniging voor Christelijk Nationaal Onderwijs te Nieuwe Pekela. Augustus 1956 *Schenking mevr. H. Wieske-Drent, Nieuwe Pekela.*
38. 'Pieter Hindriks Fekkes', een zeeman en zijn gezin. Auteur: Arda Vosseveld-Dijkhuizen. *Schenking mevr. A. Vosseveld-Dijkhuizen, Nuenen.*
39. Schilderij (onbekende amateurschilder) van Oude Pekela naar voorbeeld van de schoolplaat van J. Gabriëlse, 'De Veenkolonie Oude Pekela'. *Schenking mevr. M. Kuil-Frans, Stadskanaal.*
40. Publicaties/affiches W.O. II en na de Bevrijding: Waarschuwing inlevering wapens (tekst Ned. en Duits); Nederlanders in het bezette gebied (Ned. en Duits), getekend Seysz-Inquart. Den Haag, 29 mei 1940; Verordening verduistering (2x); kennisgeving verbod stakingsacties (5x); Opsporing van Nederlandsche kunstschaten in Duitsland; 'Duits geld/Duitsche handtekeningen/Duitsche beloften zijn waardeloos; 'Lijfsgevaar' gehoor geven aan oproepen patrouilles in Nieuwe Pekela; Oproep voor registratie bouwvakarbeiders; Oproep van de Ministers van Marine en Oorlog voor registratie van geneeskundige troepen; Oproep voor vrijwilligers voor het korps Mariniers; Oproep voor registratie van Nederlandsche Zeestrijdkrachten.
41. Map met verzameling artikelen door G. Leffers, voormalig gemeentesecretaris van Nieuwe Pekela. Plus door hem verzamelde krantenartikelen. *Schenkingen 41 en 42 de heer A. Wieske, Nieuwe Pekela. (uit legaat van de heer Leffers)*
42. Schepenboek; 156 afbeeldingen van oude zeilschepen uit diverse Europese landen. Een Minerva uitgave.
43. 'Het Schip', geschiedenis van het schip. Auteur Björn Landström 1973. Uitgever: Septuaginta, Hoofddorp. *Schenkingen 43/44 de heer B. Wieske, Delfzijl.*
44. Diploma Kweekschool voor Machinisten, Amsterdam. Uitgereikt op 23 sept. 1893 aan Jan Wessels (7-2-1873).
45. Zakboekje van den Kweekeling-machinist Jan Wessels (stamboeknummer 555).
46. Diploma Machinist B, op 24 febr. 1897 uitgereikt aan Jan Wessels (door brand zwaar beschadigd).
47. Foto van Jan Wessels en echtgenote Elisabeth Helena Camphuis.
48. Diploma 'Stationary Engeneering' van de American School of Correspondence. Op 18-9-1912 uitgereikt aan Jan Wessels. *Schenkingen 45 t/m 49 de heer J.R. De Jong, Mijnsheerenland.*
49. Bewijs van lidmaatschap (no. 128606) van de Algemene Nederlandse Metaalbewerkerbond van E. Harms (5-1-1897, Nieuwe Pekela), metaalslijper. Met ingeplakte bonnen. *Schenking fam. J. Koerts, Nieuwe Pekela.*
50. Medische instrumenten: Oftalmoscoop; pillenmaker; kroepketel; bril met koker; injectiespuiten (4x); wit bordje met esculaap > tekst (rood) 'maakt visite' en aan de keerzijde 'spoedgeval'; kist met glasplaatjes en microscopische preparaten; stopfles chemicaliën Hexamine; stopfles spiritus; voetsteun, metalen kooiconstructie voor voet/onderbeen; gehoorbuis van non-ferro metaal. Trechtersvormig; bloedkijker, optisch instrument van het merk A.H. Becker; vijzel van rond porselein met opschrift Pekelder Apotheker Combinatie. Deze instrumenten zijn afkomstig uit het voormalige dokterspand A. Reijndersstraat B21, Nieuwe Pekela. Achtereenvolgens Joh. Nanninga, H.H. Nanninga, J.E. Toxepeus, C.E.M. Dinkla en A.H. Vlietstra hadden hier hun praktijk. *Schenking de heer A.H. Vlietstra, Assen.*
51. Flesje, vierkant met rond halsje (3x3x11 cm.). Opschrift: CATZ en ZOON van PEKELA.
52. Zilveren ringetje met steen in origineel doosje (2,5x4x1 cm.). Tekst: Bijholt Horlogerie-Optiek Goud en Zilver Telef. 283 Nieuwe Pekela.
53. Ontheffing Beschikking Verbruiksbeperking Motorbrandstoffen voor de Chr. Geref. Kerk te Nieuwe Pekela d.d. 22-11-1973.
54. 'Lezen en Voordrachten' onder leiding van Arie Post. Juni 1928. Met stempel: Chr. Geref. Jngl. Ver. Eben-Haëzer, Nieuwe Pekela.
55. Enveloppe met naam/logo van de voormalige Porseleinzaak T.L. Meijer Bzn. Nieuwe Pekela.
56. Liturgie van de jubileumdienst 100-jarig bestaan van de Chr. Geref. Kerk te Nieuwe Pekela 2010.
57. Stolpfles (22x10 cm.) met etiket van apotheker Muijzert, Oude Pekela. *Schenkingen 52/58 mevr. G. Draijer, Nieuwe Pekela.*

Bruikleen

- a. Zilveren Oostzeelepel met spitse steel en stip-pelgravure R.C.R. 1823, lengte 23 cm, breedte 4,5 cm. Op de onderkant het stadskeur Riga, merkteken van onbekende zilversmid.
Fam. D.J. Woltjer, Uithuizermeeden
- b. Aquarel van het kofschip "Maria Anna" door D.A.Teupken in 1832. Egbert Pieters Brons was van 1827 tot 1837 op dit schip kapitein.
- c. Zware zilveren Oostzeelepel met spatel-vormige steel. Lengte 22,1 cm, breedte 4,6 cm. Op de voorzijde de inscriptie 'George Müller Jun.r/ St. Petersburg 1829'.Onderkant meesterteken M T = Michael Takkinen. Stadsmerk 1829 St. Petersburg.

Fam. W.J. Woltjer, Uithuizermeeden

Verkregen

- a. 'Voortvarende Vrouwen' in de Veenkoloniale Zeevaart. Auteur Hendrik Andries Hachmer.
Uitgave: Veenkoloniaal Museum Veendam.
- b. 'Pekelders Verhalen'. Jubileumboek van het Kapiteinshuis (30 jaar). Auteurs Feike Oppewal en Albert Leutscher.
Jubileumuitgave van de Stichting Westers.

Keerzijde

Tijdens de voorbereiding van de wisselexpositie die we in 2020 wilden houden in het Kapiteinshuis en die als thema zou krijgen *75 jaar Bevrijding in Pekela*, kwam de gedachte naar boven in hoeverre 'de bevrijding' voor iedereen zo genoemd kon worden. Gold dat ook voor Joden? Gold dat ook voor mensen die uit Indië terugkwamen? Hoe voelde dit voor NSB-ers in onze gemeente en hun gezinnen? Er waren vele honderden NSB-ers ingekwartierd in onze gemeente die tijdens Dolle Dinsdag uit Holland gevlucht waren, de Lüneburgers. Hoe ervoeren zij de bevrijding? Het verhaal van de/een oorlog wordt meestal geschreven door de overwinnaars en we presenteren dat verhaal ook in de brochure die de wisselexpositie begeleidde. Hoe hebben de gezinnen die aan de 'verkeerde' kant stonden de bevrijding ervaren? Die vraag kwam indringender naar boven toen ik las dat in Pekela 10% van de inwoners lid van de NSB waren. Zij vormden derhalve ook een groot deel van de inwoners in de april- en meidagen van 1945. In onze expositie besteedden we ook aandacht aan hen, o.a. in de vorm van foto's (van Carel Kral) van arrestaties en ander materiaal.

Het verhaal van een ooggetuige ontbrak echter. Via bemiddeling konden we een ooggetuige ontmoeten en interviewen die als kind van een NSB-er de oorlog meegemaakt heeft, en háár ervaringen ná de oorlog horen. Hoe heeft zij de oorlog ervaren en vooral de dagen en jaren daarna? Hoe hebben die ervaringen haar leven beïnvloed? Bij het lezen helpt de volgende opmerking u wellicht. De echtgenoot van mevrouw merkte een keer bij het weggaan op: 'Mijn vrouw heeft altijd in een soort van cocon geleefd. Ik hoop dat deze gesprekken haar helpen om als een vlinder uit die cocon te komen.'

Voormalige NSB-ers en hun (klein)kinderen merkten na de oorlog hoe 'men' over het algemeen over hen dacht en daarom vertelden ze niet of nauwelijks hun verhalen. Er zijn diverse boeken verschenen en de St. Werkgroep Herkenning behartigt hun belangen.* Iedereen heeft zijn eigen verhaal en in deze bijdrage geven we stem aan één verhaal uit Pekela. We zijn op bezoek geweest bij mevrouw Gerda Holtkamp - Tjabbes en haar man.

Feike Oppewal

Een keerzijde van de bevrijding

Vreemd genoeg heb ik persoonlijk een heel goed gevoel over de eerste dag van de oorlog. In mei 1940 werd de brug bij de Onstwedderweg opgeblazen door Nederlandse soldaten. De omwonenden moesten daartoe uit hun huizen en bij die omwonenden hoorden ook een oom en tante met hun kinderen én opa en oma. Ze kwamen die dag bij ons in huis, op veilige afstand van de brug, en ik voelde me een beetje het middelpunt van dat gezelschap als jong meisje van zes jaar. Blijkbaar leidde mijn onschuldige aanwezigheid de volwassenen af van hun zorgen en angsten. Ik kon vrijuit spelen met nichtjes en kreeg alle aandacht van opa en oma en was die dag ook vrij van school...

We hadden thuis een akkerbouwbedrijf met enkele koeien. Een bedrijf zoals er tientallen in Pekela waren. Natuurlijk hadden we paarden maar vader had ook een autotrekker en was daarmee al vroeg bezig met mechanisatie. We waren ook trots op onze drie wagens met luchtbanden, toen nog een nieuwigheid. Die autotrekker was de voorloper van de echte trekker die pas na de oorlog, ook in het kader van de Marshall hulp, in beeld kwam. Dijkhuizen liep zeker voorop in de mechanisatie van de landbouw. Een zelfbinder, voor de tarwe, paste heel goed achter zo'n autotrekker.

Advertentie uit ± 1938.

In feite was vader niet veel thuis. Het werk werd het meest gedaan door Jaap van de Borg, die als huisgenoot bij ons was. Tegenwoordig zouden we hem bedrijfsleider noemen. In mijn herinnering was vader altijd op stap voor de beweging. De drie letters van die beweging vind ik nog steeds niet prettig om uit te spreken. We noemden het thuis ook vaak 'de partij'.

Mijn ouders, moeder geboren in 1896 en vader 1897, trouwden in 1923 en gingen wonen op een boerderij, daar waar de rode beuk nu nog steeds uitbundig groeit. De oudste broer van vader kwam op de ouderlijke boerderij en mijn ouders betrokken ook een boerderij, de schuur bleef staan maar het voorhuis werd nieuw gebouwd. Hun eerste dochter werd in 1924 geboren, exact een jaar na hun trouwen, in 1927 kwam mijn broer en in 1933 werd ik geboren. Mijn ouders zijn in de Hervormde kerk getrouwd en mijn zus en broer zijn er ook gedoopt, maar later deden ze er niet meer aan en ik ben dan ook niet gedoopt! In de jaren '50 ging moeder overigens wel weer op het orgel spelen en de gemeentezang begeleiden.

Mijn jeugd herinner ik me als een goeie, mooie jeugd en van de oorlog zelf heb ik niet veel meegekregen. Moeder speelde piano en orgel en ik voelde me heel veilig bij haar. Tijdens de operette-uitvoeringen van juffrouw Loerop speelde moeder altijd piano. Ik ben op de kleuterschool geweest bij juffrouw Meijerink en Antje ten Hoorn. Die school was door enkele moeders opgericht aan wat later de Jan Ligthartschool werd, maar toen de school in wijk C waar meester Ruben het hoofd was. Daar waren vier lokalen waarvan drie door de lagere school gebruikt werden en het vierde voor de kleintjes werd ingericht. In de oorlog ben ik ook nog lang gewoon naar school geweest, ik zat er bijvoorbeeld in de klas bij Selma de Levie, die bekend is geworden als onderduikster in het Stadskanaalster Achterhuis.

Hoe vader bij de NSB betrokken is geraakt weet ik niet precies maar zijn broer en diens vrouw waren ook lid. Mijn moeder en haar familie ook maar zij speelden in het geheel een onbelangrijke rol. Boeren verdienden in de vooroorlogse tijd weinig en ze zagen dat het in Duitsland anders was. De partij bood hen onderdak, niet zozeer voor de onlust gevoelens maar als partij die economisch perspectief bood en dat sprak veel boeren aan. Eén tante maakte overigens een andere keus en werd niet lid van de partij. Mijn zus en broer waren lid van de Jeugdstorm, dat ging automatisch als 'kinderen van' en ik ben ook wel mee geweest. Ze kwamen bijeen in Hotel Pijbes, dat was bij Doorsnee. Jaap was leider van de Jeugdstorm en we deden vooral spelletjes. Van toespraken en dergelijke herinner ik me niets. Later heb ik wel begrepen dat het de Nederlandse pendant van de Hitler-jugend was. De kinderen droegen ook een uniform met muts. Eén verandering in het begin van de oorlog die me bijgebleven is, is de houding van de burens. Naast ons woonde de familie Kah, met twee al wat oudere dochters in huis. Daar ging ik geregeld spelen, ze hadden mooie blikken beesten die je kon opwinden en dan liepen die over de tafel. Met buurman Kah, een oude man al die er voor mij heel deftig uit zag, ging ik geregeld wandelen. Hij had zijn vaste wandeluurtje, dan liepen we door het veld en vertelde hij van alles over de natuur. Plotseling, van de één op de andere dag, was dat afgelopen. Ik kwam niet meer bij hen in huis en ik mocht niet meer meewandelen. Die verandering kon ik niet begrijpen en was er blijkbaar boos over. Een keer heb ik op mijn manier wraak genomen. De dagelijkse krant stak een eindje uit hun brievenbus, die pakte ik eruit en stopte ik onder mijn trui. Daar voelde ik me direct al schuldig over en vroeg me af wat ik er mee moest. Thuis kon ik er ook niet mee aankomen. We hadden achter de schuur een veldje met brandnetels en daar heb ik het ingegooid. Even later trof buurvrouw Kah mij met de vraag: 'Heb jij de krant weggenomen?' Met een rood hoofd en bonzend hart ontkende ik hevig. 'Maar mevrouw de Groot zag dat jij hem pakte.' Ook toen ontkende ik stellig, helemaal tegen mijn gewoonte in, maar het voelde alsof ik dit moest doen. 's Avonds bracht ik onze hulp een eindje op weg naar haar huis. Ze zei opeens: 'Daar woont mevrouw de Groot.' Mijn hart bonsde nog meer, vooral toen ik me realiseerde dat ik er terug alleen langs moest. Daarom ben ik helemaal achterlangs gelopen om weer thuis te komen en haar huis te vermijden. Dat was mijn daad van verzet tegen mijn uitsluiting.

Vader had een positie in de partij en werd kringleider. Het kringhuis was in Stadskanaal en daar ging hij vaak heen. Hij zal ook vaak in het kringhuis in Nieuwe Pekela zijn geweest, maar mevrouw weet niet van een kringhuis aldaar. [Redactie: Dat huis was gevestigd in het woonhuis van slager De Levie, de vader van Selma. Daar vonden de bijeenkomsten van de Pekelder partijleden plaats, met oefeningen en marcheren. Mevr. Schenkel fungeerde er als conciërge, zij had ook de NSB-winkel waar speldjes en dergelijke werden verkocht, waaronder de Vo-Va voor 7 cent (Volk en Vaderland), het lijfblad van de NSB.]

Foto uit de jaren '30 van de woning met boerderij van de familie. De woning is in de jaren '50 afgebroken.

Er waren bij mijn weten nooit vergaderingen bij ons thuis en ook Duitsers kwamen niet extra langs. Wel sliepen er soms kopstukken van de partij bij ons, als ze een vergadering hadden gehad in de regio en niet meer naar Utrecht terug konden.

Na april 1945

Voor mij begon de ellende pas in april '45. Vader werd de 14e april gearresteerd en ondergebracht bij de papierfabriek op Doorsnee. Broer Jaap werd ook opgepakt. Hij werd opgemerkt door notaris Wever, de baas van de illegaliteit en waarnemend burgemeester van Nieuwe Pekela. Jaap was een vriend van de notaris' zoon, samen gingen ze wel tennissen. Hij zei tegen broer: 'Jaap, ga jij maar weer naar huis.' Een paar dagen later werd hij echter weer opgehaald, samen met mijn zuster. Ze werden toen beiden ook op Doorsnee geïnterneerd. Toen dit kamp ontbonden werd ging mijn broer naar Sellingerbeetse. Daar werd hij na zeven maanden ontslagen en ging hij lopend naar Exlöermond, waar ik toen al bij onze oom en tante was ondergebracht. Mijn zuster zat ook in de papierfabriek op Doorsnee en ze vertelde dat de meiden onderling daar wel plezier hadden; ze moesten ook op het land werken. Na een tijdje ging zij naar een kamp in Veendam, daar gingen de vrouwen heen. Later moest mijn zus bij een boeregezin in Borgercompagnie werken, dat was haar 'werkstraf'. Ze is niet weer naar Pekela gekomen. Toen ze na 9 maanden vrij kwam vertrok ze naar Amstelveen waar ze werk kon krijgen en later is getrouwd. Moeder is ook in Veendam geweest, later moest ze naar kamp Irene in Farmsum. Ze ging na ± een half jaar naar familie in Nieuw Weerdinge.

De Lüneburgers (door de Pekelders Labbekakken genoemd) waren gevluchte NSB'ers, meest uit Holland, die een tijdje in dorpen op de Lüneburgerheide waren ondergebracht. Toen de Duitsers gebrek aan van alles kregen én er veel Duitse vluchtelingen kwamen (o.a. uit Pruisen en Hamburg) moesten de Hollanders weer weg en werden ze in gemeenten aan de grens bij burgers ondergebracht. In feite werden ze door de partijgenoten in die gemeenten ook geminacht.

Nadat vader geïnterneerd was waren moeder en ik alleen op onze boerderij, maar dat duurde niet lang. Moeder was zo overstuur dat ze een zenuwzinking kreeg en dokter Toxopeus moest komen. Er kwamen ook heel veel anderen en wel de Lüneburgers die in Pekela ingekwartierd waren.

Na de bevrijding werden deze mensen gedwongen ondergebracht in boerderijen van partijgenoten en zo kregen wij 35 mensen in de schuur en acht in het voorhuis, meest vrouwen en kinderen omdat hun mannen en vaders ook waren opgepakt. Wij moesten voor hun eten en drinken zorgen en dat was natuurlijk een hele opgave. We hadden wel voorraden van onszelf maar die raakten we kwijt. Op een morgen om zes uur kwamen twee mannen, jongens nog in feite, met de mededeling: 'We moeten jullie huis doorzoeken.' Ze namen alle eetwaren mee: vlees, koeken, olie en de turven, alles werd opgehaald. We hielden nog een 150 baggelturven over.

Daarvoor waren er al eens twee jongens van schippertje Kok geweest: 'es kijken of hier ook nog goeie banden zijn.' Onze dienstbode, Trui Broesder, had haar fiets tegen de zijmuur staan en zei: 'Ik heb surrogaatbanden, daar hebben ze niks aan.' Toen ze later haar fiets weer pakte zaten de banden er nog om, maar ze was wel haar vest kwijt dat in de fietstas zat. Dat vest heeft ze nooit weer gezien.

Met de vader van die jongens had ik een paar dagen later een aanvaring. Ik was in april nog 11 jaar en onder de 12 mocht je na spertijd, die was er in april nog, wel buiten zijn. Ik kwam bij opa en oma vandaan en hij hield mij aan: 'Hou old bist doe? Wat dust doe nog boeten?' Toen ik vertelde dat ik elf was, mocht ik verder naar huis lopen. Het pakken en meenemen van spullen van anderen (gewoon stelen dus) zat er bij velen in. Ik speelde vaak met twee broers uit de buurt en daarvoor had ik een mooie kleine wipkar ter beschikking. Die werd door de beide jongens (leeftijdgenoten!) bij ons uit de schuur gehaald en zou bij hen gestald worden. Hun vader zag dit en vroeg: 'Wat zal dit?' Ze moesten de kar gelijk weer terug brengen, maar veel andere spullen raakten we wel kwijt. De volwassen mannen en ook veel vrouwen, zaten dus gevangen op Doorsnee, waar ze in groepen moesten werken, ook wel op het land. Ze kregen weinig te eten en ik moest er voor mijn familie dan wel eten heen brengen, dat werd ook wel toegestaan.

Vaders ervaringen

Op een vroege morgen, twee dagen nadat vader gearresteerd was, werd er thuis aangebeld. BS-ers aan de deur: er moest direct een paard en wagen komen met matrassen want vader moest vervoerd worden naar het hospitaal. Ook moesten er schone kleren mee. Wij kregen een hemd van vader met gaten erin en veel bloed erop. Een arbeider ging met hen mee en vader werd naar het noodziekenhuis in Veendam vervoerd. Daar bleek dat ze hem niet konden helpen, hij moest naar het Winschoter ziekenhuis want hij was door een kogel in de buik geraakt en zou geopereerd moeten worden. Dat vervoer ging met een ambulance en vier bewakers mee. Tijdens die rit heeft hij veel pijn gehad want ze jakkerden snel door de bochten en de kuilen in de weg. (Over deze gebeurtenissen heeft de heer later een verklaring afgelegd dat afgedrukt is in een boek; deze verklaring is in bezit van het museum en mevrouw herkend dit als afkomstig uit bedoeld boek.)[^]) Vader is geopereerd en enkele weken in Winschoten min of meer verzorgd en daarna weer overgebracht naar de papierfabriek, waar dokter Toxopeus hem goed verzorgd heeft en hij ook extra eten kreeg omdat hij verzwakt was geraakt. Zo gemakkelijk was het verkrijgen van extra eten ook niet want alles was toen immers nog op de bon.

Later is vader naar het kamp in Sellingerbeetse gebracht, vandaar naar Kamp Beenderrribben in Steenwijkerwold, daarna in Laren en nog later naar Scheveningen waar hij enkele jaren gevangen is geweest. In Sellingerbeetse heb ik hem een paar keer bezocht, op de fiets ging dat nog wel. In Scheveningen heb ik vader 1x bezocht, met een oom. Ik heb één keer op de bus staan wachten om naar Beenderrribben te gaan, maar dat was vergeefs want de bus kwam niet. De reis naar Holland herinner ik me nog omdat hij zo lang duurde, met de trein uit Assen en we heel vroeg weggingen. Van de gevangenis en het bezoek is me niks bijgebleven. De Pekelder Johnny Weelinck was op dat moment in Den Haag, die was zeeman geworden en moest daar toen examen doen, hij hielp ons de gevangenis te vinden. Vader is in de gevangenis steeds zieker geworden, het ging beslist niet goed met hem en toen hebben ze hem in juli 1950 vrijgelaten. Ik heb later gedacht dat ze hem hebben laten gaan omdat ze daar geen nieuw sterfgeval wilden. Hij kwam bij ons in Annerveenschekanaal. In het AZG is hij eindelijk goed onderzocht en behandeld, daar werd longkanker vastgesteld. Hij kreeg er een maagsonde en is in december 1950 thuis overleden. Ik denk dat hij wel voor het gerecht is geweest, maar de uitkomst ken ik niet. Ik vermoed dat hij vervroegd is vrijgelaten vanwege zijn ziekte.

Met de boerderij en wij

Ondertussen was er in 1945 op de boerderij ook heel veel gebeurd. Op onze boerderij was een plakkaat op de muur aangebracht: 'Rijks eigendom.' Moeder werd in juni alsnog opgepakt en toen ben ik naar een oom en tante in Exloërmond gebracht, mijn koffer stond overigens al een tijdje klaar. Een zekere Sutman werd als beheerder voor onze boerderij aangesteld maar die heeft het eerste jaar alles laten verslonzen, ook op het land niks verwerkt. Na een jaar kon hij het geheel huren en toen ging hij wel werken, voor zichzelf. Later is hij naar de NOP vertrokken en nam onze wagens op luchtbanden mee, het heeft ons nadien nog veel moeite gekost om die terug te krijgen. Bij mijn oom en tante ben ik een paar jaar geweest en toen heb ik ook verkering gekregen met de jongen waar ik later mee getrouwd ben, ondertussen al 62 jaar gelukkig!

Ik was 15 jaar toen de liefde begon, net als een nichtje van mij, die begon ook op haar 15e! Onze oma zei toen al: 'Jullie zijn vroegrijp meiden!' Over die nicht is nog een mooi verhaal te vertellen.

Ze had in '45 stevige verkering (op haar 15e!), haar vriend was een paar jaar ouder en had zich bij de BS aangesloten. Kwam hij, met een oranje band om de arm en een geweer bij zich, bij z'n lief, best wel trots waarschijnlijk! Zij ontstak echter in woede: 'Wat is dát? Wég met die dingen, anders is onze verkering uit.' Hij ging naar huis met de staart tussen de benen en rukte thuis de band van de arm en zette het geweer in de hoek. Zijn vader verbaasd: 'Wat krijgen we nou?' Hun vriendschap is aangebleven en later zijn ze getrouwd. Zij had toen waarschijnlijk al genoeg gezien van soldaten en geweren en oorlog.

Vanuit Exloërmond ben ik een jaar naar de MULO gegaan om me voor te bereiden op het toelatingsexamen voor de HBS. Ik zou naar de HBS in Ter Apel, maar we zouden verhuizen naar Annerveenschekanaal. Toen ben ik via Pekel naar de HBS in Veendam gegaan. Even heb ik bij oma in Pekel gewoond voordat ons gezin naar Annerveenschekanaal ging. Daar kwamen we, broer, zus en ik, met moeder weer bijelkaar. Ondertussen had ik verkering gekregen en kwamen we naast mijn lief te wonen.

Weer in Pekela en verder

Moeder en ik gingen in mei 1951 terug naar Nij Pekel op de boerderij. Zij startte de boerderij weer op samen met bedrijfsleider Jaap, die had ook veel moeite gedaan om ons gezin weer bijelkaar te krijgen. Vanaf 1951 heb ik weer in Pekel gewoond. Daar draaide ik volop mee op het bedrijf, na drie jaar HBS. Ook heb ik bij Hercules geturnd toen en nog meegedraaid in het bestuur. In 1958 zijn we getrouwd en in Annerveenschekanaal gaan wonen.

We kwamen op het bedrijf van mijn schoonouders, dat we ook over hebben genomen. Daar kregen we een dochter en een zoon. Ik had de boerderij in Pekel wel willen overnemen met mijn man. We hadden zelfs de keus tussen die beide bedrijven, een hele luxe positie inderdaad. Mijn man gaf echter de voorkeur aan zijn ouderlijk stee. Daarbij kwam in Pekela de kwestie van het verlies van 7,5 hectare land vanwege de uitbreiding van de nieuwbouw en sportvelden. We verloren daarbij het kopland, het land direct achter onze boerderij, dat was ongunstig natuurlijk. Dat wilden we niet, maar tegen onteigening van de gemeente kon je niet op, dus we moesten wel. Daarvoor is nog een onderhandeling met moeder en vader geweest. Vader lag toen al in het ziekenhuis en moeder bezwoer de verpleging om geen bezoek toe te laten. Een dag later bleek haar dat burgemeester Boekhoven wel bij hem op bezoek was geweest om de verkoop te bespreken. Daar was moeder toen erg boos over kan ik me nog herinneren. Ze zouden het zo goed doen, de nieuwe machthebbers, beter dan in de oorlog tenminste, maar onze ervaringen, en die van veel gezinnen, zijn beslist anders geweest. Ook dat onderscheid van 'goed' en 'fout' dat veel gebruikt is. Dat woord 'fout' vind ik een heel naar woord, alsof alles van en aan die mens dan verkeerd is. Je kunt foute keuzes maken, maar een mens is van zichzelf niet fout.

De ellende van de oorlog heeft mijn leven beïnvloed. Het boek Een leven lang gezwegen kreeg ik van mijn dochter, maar heb ik nog nooit helemaal kunnen lezen. De titel klopt helemaal en bij sommige mensen speelt het altijd nog. Een paar jaar geleden werd ik nog met mijn verleden geconfronteerd door het gedrag van een buurvrouw. Wij rentenieren gelukkig al lange tijd in een ander Drents dorp en troffen daar een joodse buurvrouw. Haar man werd ziek en toen ben ik vaak met haar naar Groningen gereden en haar geholpen met het aanvragen van taxi-vervoer. Opeens sprak ze ons echter niet meer aan en ging ze ons mijden. Mijn man naar haar toe om dit gedrag te bevr-

bevragen. Ze vertelde niet waarom ze ons meed maar duidelijk werd dat het om mijn gezinsverleden uit de oorlog ging. Mijn dochter werd er zo kwaad om toen ze dit hoorde dat ze bij buurvrouw langs ging. Die was toen echter niet thuis op dat moment, misschien ook maar gelukkig. In Een leven lang gezwegen heeft dochter Janet een opdracht geschreven, die me goed gedaan heeft en ook houvast gegeven.

voor mijn dappere moeder!

Dapper, omdat je ondanks het verleden geluk hebt durven toelaten in je leven.

Dapper, omdat je gaandeweg de deur naar dat verleden aan het openzetten bent.

Ik hou van je, Janet

Ik ben altijd weer blij als de april/mei tijd weer voorbij is. Er komt dan in de krant en op tv weer zoveel naars voorbij, daar wil je liever niet aan herinnerd worden. We steken de vlag dan ook niet uit, voor ons was de bevrijding geen feest. Ik heb de keerzijde ervaren en dat heeft mijn leven bepaald.

Gebaseerd op gesprekken in juni 2020. Mevrouw Holtkamp overleed plotseling op 24 juli 2020.

**) Onder vele andere boeken:*

- *Peter Romijn, Snel, streng en rechtvaardig. Politiek beleid inzake de bestrafing en reclassering van 'foute' Nederlanders 1945-1955 (proefschrift Rijksuniversiteit Groningen 1989).*
- *Boeren in bruin vaarwater?, Harm van der Veen in de Veenkoloniale Almanak 12, 2001; over 'De boeren-protestbeweging Landbouw en Maatschappij (1933-40) en haar relatie met de NSB'.*
- *Een leven lang gezwegen. Getuigenissen van voormalige NSB'ers en hun familie. Alie Noorlag, 2007; Profiel Uitgeverij, Bedum.*
- *Voor Volk en Vaderland. Vrouwen in de NSB 1931-1948. Zonneke Matthée, 2007; Uitgeverij Balans, Amsterdam.*
- *Kinderen van de NSB. Interviews met kinderen van 'foute ouders'. Jannie Boerema, 2010; Uitgeverij Noordboek*
- *www.werkgroepherkenning.nl*
- *Oorlogskinderen - Het verhaal van een generatie. C. Verbraak, 2020; Thomas Rap Amsterdam*
- *^) Kamptoestanden 1944/'45-1948, eerste uitgave 1949, Te lezen via: [archive.org>details>kamptoestanden](https://archive.org/details/kamptoestanden); dr. H.W. van der Vaart Smit. 5e druk 1976; Uitgeverij De Pauw, Amsterdam.*

Enkele termen verklaard:

- *NSB - Nationaal-Socialistische Beweging (1931 - 1945), met als leider ir. Mussert.*
- *Jeugdstorm - jongerenafdeling van de NSB*
- *Landwacht - de bewapende tak van de NSB, opgericht in 1943 om Mussert en andere kopstukken te bewaken. Ze waren bewapend met jachtgeweren en om die reden ook 'Jan Hagel' genoemd. Vanaf maart 1944 fungeerde ze als hulppolitie van de Duitsers en werd ingezet voor het opsporen van onderduikers en verzetsstrijders.*

Wie was Geert Leffers? (1922-1999)

Op de bladzijden hierna vindt u een verhaal dat de heer Leffers schreef, zoals hij talloze verhalen over de geschiedenis van Pekela schreef voor het Pekelder Blad, onder de titel:

AAN DE BOORDEN VAN DE BOVEN-PEKELA:
uit het grijze verleden van Nieuwe Pekela

Op deze bladzijden een korte levensbeschrijving over hem, overgenomen uit een langere biografie die door zijn zoon Bert is geschreven. De hele biografie is te lezen op de site kapiteinshuis.nl onder het kopje: *Pekelders Verhalen*.

De heer Leffers in zijn werkkamer

Geert Leffers is een geboren en getogen Pekelder. Zijn beroeps carrière is die van een ambtenaar geweest, met name op het gemeentehuis van de gemeente Nieuwe Pekela. Daar heeft hij alle rangen doorlopen die er op een dergelijk huis te doorlopen zijn.

Zijn wieg stond op B 95, waar zijn vader een gemengd boerenbedrijf voerde en Geert de oudste zoon was, geboren op 17 april 1922. Geert heeft echter niet zo veel met de boerderij en wordt in de gelegenheid gesteld om te gaan leren, niet zo vanzelfsprekend voor een boerenzoon in de eerste helft van de 20e eeuw.

Geert ontvangt zijn eerste lees- en rekenlessen op de Groen van Prinstererschool in Nij Pekel en gaat na de lagere school naar de MULO in Winschoten, op de fiets uiteraard. Daarna volgt hij de Bestuurschool in Groningen en die tocht wordt ook elke keer (zaterdags!) op de fiets afgelegd, samen met zijn collega Jaap Bakker.

Direct na het behalen van zijn MULO diploma gaat Geert aan de slag op het gemeentehuis in zijn geboortedorp. Hij gaat er belangeloos werken, dat wil zeggen als 'onbezoldigd volontair'. We schrijven dan mei 1941 en hij gaat dus in een ook voor ambtenaren wel heel bijzondere periode aan de slag, waarover hierna meer.

Per 1 januari 1943 gaat hij wat verdienen en wel f 400,- per jaar als tijdelijk ambtenaar, deze functie houdt hij tot 1946. Opmerkelijk is dat in de aanstellingsovereenkomst (deze, maar latere ook) als geboortjaar 1921 wordt geschreven!

In de (toenmalige) gemeente Onstwedde kon Leffers echter meer verdienen en daarom vertrekt hij per januari 1946 als klerk ter secretarie naar deze gemeente met een jaarsalaris van ruim 1100 gulden! Blijkbaar is het bureau op zijn nieuwe werkplek niet zo goed opgeruimd want bij het opentrekken van een la blijkt er nog een pistool in te liggen! De gemeente Nieuwe Pekela merkt nu pas welke ambtenaar ze hebben laten vertrekken en vragen hem of hij terug wil komen. Drie maanden later al is Leffers terug als adjunct-commies II. Zijn verdere werkzame leven zal hij ook in dienst van deze gemeente doorbrengen.

In 1953 volgt een uitstapje van enkele weken naar de Zuid-Hollandse gemeente Den Bommel waar Leffers helpt om de gemeente administratie weer op orde te krijgen, nadat die gemeente door de watersnoodramp getroffen was. Leffers vervangt in die tijd, naast zijn werk, ook nog een behoorlijke periode de gemeente-ontvanger van Nieuwe Pekela, omdat die lange tijd ziek is. Als dank voor al het ontvangerswerk in de avonduren en weekenden, naast zijn eigen werk, krijgt hij van deze een pakje sigaretten.

In 1964 wordt Leffers benoemd tot ontvanger van de gemeente. Deze functie vervult hij maar korte tijd want al op 1 juli 1965 wordt hij benoemd tot gemeentesecretaris. Je zou de indruk kunnen krijgen dat het een eentonige carrière is, in één gemeente blijven werken. De heer Leffers keek daar anders tegen aan, zijn uitgangspunt was: 'Je moet met de tijd meegaan, anders loop je achter.' In 1983 maakt hij gebruik van de regeling vervroegde uittreding en neemt dan tegelijk ontslag als ambtenaar van de burgerlijke stand.

Over zijn privé leven valt uiteraard ook veel te vertellen maar hier resumeren we dat hij de vrouw van zijn liefde vond in Vlagtwedde en wel Trui Eefsting, geboren in 1919. Geert was er door de heer Holvast uit Pekela op geattendeerd dat er bij de familie Eefsting veel mooie dochters rondliepen en dat hij daar wel es kon gaan kijken! De geliefden trouwden in 1950, tegelijk met een broer van Trui. Ze gingen eerst wonen in de Jan Koolhoflaan, waar de beide zonen Bert en Jan werden geboren. In 1964 lieten ze een huis bouwen aan de Sportlaan 11, vanwaar ze uitkeken op de toren en het gemeentehuis! Na veel wikken en wegen besluit het echtpaar Leffers om in 1996 naar een nieuw appartement in Stadskanaal te verhuizen. Helaas treft hem kort voor de verhuizing ernstig lichamelijk ongemak waardoor hij gehandicapt wordt, vooral ook met het lezen. In 1999 overlijdt Leffers tijdens een ziekenhuisopname met operatie in het Refaja ziekenhuis. Zijn vrouw moet verder en heeft veel steun aan haar zus Hilly. In maart 2006 overlijdt Trui Leffers, twee uur na haar zus. Er volgt een gezamenlijke uitvaart en begrafenis in Veele.

Leffers zijn ervaringen in de Tweede Wereldoorlog

Zijn talloze ervaringen in deze periode heeft de heer Leffers in 1997 op een cassetterecorder ingesproken. Dat verslag is woordelijk uitgetypt en daar nemen we hieronder enkele kenmerkende delen uit over.

'Gedurende de periode 1933 tot 1937 tekenen zich de eerste signalen van de komende oorlog aan de horizon af. Ik ben langs de grens van Ter Apel naar Nieuweschans gefietst op een avond. En daar zag ik dat er zes concentratiekampen in Duitsland waren, waar grote felle lichten de gevangenen bijeenhielden.

Op 10 mei 1940 was het dan zover. Op de vroege ochtend moesten wij, die bij de Onstwedderweg woonden, alle huizen verlaten en werd de brug opgeblazen. Dat opblazen ging niet zo vlot. Want wat men ook deed, het trotyl kwam niet in werking. Daarna kwam een militair met een geweer en schoot op het trotyl, dat toen met een daverende klap de lucht in vloog. Wij stonden bij de Reiningsbrug te kijken en naast mij stond een vrouw (mevrouw Van Dijk), die plotseling in elkaar zakke. Zij was door een stuk ijzer getroffen en is haar hele leven invalide gebleven. Daar de radio's in het gemeentehuis waren opgeslagen, kregen wij de kans om er één in te pikken. We hadden in de kluis een archief met laden en uit één van die laden haalden wij de dossiers. Wij knipten de dossiers in stukken en onderin hadden wij de radio. Burgemeester Heeg kwam maar sporadisch in het gemeentehuis. Maar toch gebeurde het wel eens, dat hij tijdens de uitzending op de secretarie kwam. Dan werd in allerijl de stekker uit het stopcontact gedaan en werd er met de archiefladen gegooid en gesmeten, zodat hij nimmer enig argwaan kreeg.

Een apart hoofdstuk in de geschiedenis van de oorlog vormt wel de Meistaking in 1943. Burgemeester Heeg werd van zijn kamer gesleept en hij had het portret van Mussert in zijn kamer hangen. Deze werd op zijn hoofd stuk geslagen. De scherven vlogen overal rond en hij had de lijst uiteindelijk nog om zijn hals hangen. Hij werd het gemeentehuis uitgetransporteerd en werd in het water gegooid, waar hij driemaal moest zeggen: Oranje boven. Toen hij dat gedaan had, werd hij weer vrijgelaten. Ook werden andere NSB-ers in het water gegooid en werden hun fietsen eveneens in het kanaal geworpen.

Op een zekere dag in juli van het jaar 1944 kreeg ik in de avonduren bezoek van een wat uitzonderlijk uitzierende persoon. Toen ik hem binnenliet, kwam uit het gesprek tevoorschijn dat hij duizenden bonkaarten bij zich had in zijn fietstassen. Hij moest deze kwijt want deze moesten worden veranderd. Vooral de schoenenbonnen en dergelijke, waarop de naam van een gemeente stond, waar ze ontvreemd waren.

Die nacht hadden ze alle bonkaarten van die gemeente gestolen door inbraak. Ik nam al deze bescheiden in ontvangst. Het waren heel wat pakken en ik legde die onder het ledikant van mijn slaapkamertje. In de avond kreeg ik de schrik van mijn leven. Tegen een uur of acht kwamen er landwachten met politie bij onze woning met het bevel dat ons huis helemaal werd doorzocht. De schuur, alles werd overhoop gehaald. Ik wist niet meer hoe ik mij eruit moest redden. Want ook in de kamer had ik nog een aantal papieren. Die bescheiden heb ik toen maar in de kachel gegooid. Deze brandde niet maar ze kwamen daar waarschijnlijk niet kijken. Ook had ik nog een radiootje in de kast. Maar ook die kon ik niet meer kwijt. Ik moest dus gelaten afwachten. Ze kwamen echter in mijn slaapkamer en haalden die helemaal overhoop. In de loop braken ze verscheidene planken af en gooiden die tegen het ledikant en keken onder de vloer. Maar zij vonden echter niets. Die nacht heb ik geen oog dicht gedaan. Ik was geheel overstuurd van de emoties, die ik toen heb meegemaakt

In de dagen vóór de bevrijding van Nieuwe Pekela was het geweldig mooi weer. Tegen een uur of acht/half negen verzamelden zich diverse bewoners van de gemeente voor het gemeentehuis. Dat was aanleiding voor het vijfmanschap om de deuren van de raadszaal te openen en op het balkon te verschijnen. Ik zie nog de mensen onder op de weg staan, niet wetende wat er aan de hand was. Notaris Wever had een korte toespraak en dat wij ons als bevrijd konden beschouwen, maar dat er nog geen geallieerde militairen waren en ook de eerste dag niet zouden komen. Hij beval daarom de bevolking aan om rustig te blijven. De bijeenkomst werd besloten met het zingen van het Wilhelmus. Het was het eerste Wilhelmus, dat wij na vijf jaren konden horen. In die nacht kwamen diverse bange NSB-ers op het gemeentehuis om hun geweren en jachtgeweren in te leveren. Op 13 april 1945 werd de gemeente Nieuwe Pekela bevrijd door de Poolse troepen. Teneinde plunderingen te voorkomen werden op alle woningen van NSB-ers grote aanplakbiljetten aangebracht met het opschrift: Rijkseigendom.'

Geert is tijdens de oorlog bijzonder actief geweest met groot gevaar voor eigen leven en voor zijn familie. Hij heeft zeer grote risico's genomen. Om mensen uit handen van de Duitsers te houden brengt hij vele mutaties en falsificaties aan in het persoonsregister van de gemeente Nieuwe Pekela. Blijkbaar krijgen de Duitsers argwaan. Geert krijgt controle. Hij ontvangt de opdracht om een deel van het persoonsregister naar Groningen te zenden. Geert ziet geen uitweg meer, maar hij verzint iets: een overval!

In de oorlog is in Nieuwe Pekela de illegaliteit/het verzet goed georganiseerd onder commandant J. Wieske. Er is een uitgebreid verslag van hun activiteiten, waarvan Geert ook deel uitmaakt. Geert overlegt zijn plan met de heer J. Wieske en men besluit het volgende. De bescheiden worden in postzakken gestopt en per GADObus vervoerd naar Winschoten. Door het verzet worden drie mannen verzocht zich te verkleden als Duitse soldaten. Die stellen zich op aan de Winschoterweg (bij Haantje Pik) om zogenaamd te controleren. Op de afgesproken tijd komt de GADObus. De bus wordt tot stoppen gedwongen en na onderzoek van de drie postzakken worden deze meegenomen. De zakken zijn nooit aangekomen in Groningen. Geert heeft zoveel gewijzigd in de persoonsadministratie, dat hij totaal niet meer weet hoe het hersteld kan worden. Daarom besluit men een brand in het gemeentehuis te simuleren met als gevolg dat burgers van Nieuwe Pekela zich ter secretarie moeten melden om hun gegevens opnieuw op te geven. Zo is de persoonsadministratie weer op orde gebracht.

Geert schrijft: "Na de oorlog zijn er maar enkelen teruggekeerd uit de concentratiekampen. De eerste uit Nieuwe Pekela, die in een concentratiekamp werd omgebracht, was een zekere Tempel. Het bericht kwam op het gemeentehuis dat hij was overleden aan hartzwakte. Maar in werkelijkheid was dat natuurlijk wel anders. Het is me altijd bijgebleven dat ik als jongste werd opgedragen, dat ik de familie bericht moest brengen van het overlijden van hun zoon. Ik zal het niet meer vergeten".

In 2020 kreeg het Kapiteinshuis uit de nalatenschap van de heer G. Leffers, oud-gemeentesecretaris van de gemeente Nieuwe Pekela, een ordner met diverse verslagen uit die gemeente. De heer Leffers heeft in de jaren '50-'60 een twintigtal verhalen geschreven voor het Pekelder Blad. Eén van die verhalen nemen we voor dit jaarverslag over. Eerst een korte inleiding, overgenomen van: Vergeten Verleden.nl.

Boekweitbranden

In de zeventiende eeuw werd begonnen met de verbouw van boekweit op de hoogveengebieden in Noord-Nederland. Om het veen geschikt te maken als landbouwgrond, werden op gezette afstanden greppels gegraven om het veen te ontwateren. Was het veen droog dan werd de bovenste veenlaag met en hak in kluiten gehakt om snel in te drogen. Dit proces kon een paar jaar duren. Waren de kluiten deels ingedroogd dan werd van de IJsheiligen tot de langste dag gestart met het branden. Met een vuurkorf werden brandende stukjes turf over het terrein gestrooid, waarbij het de bedoeling was alleen de buitenkant van de kluiten gingen smeulen, waardoor voedingsstoffen vrijkwamen voor de boekweit. Was het vuur gedoofd dan werd de as geëgaliseerd en de boekweit in de as gezaaid. Dit branden ging gepaard met enorme rookontwikkelingen die voor grote overlast zorgden. De overlast werd niet alleen veroorzaakt door de branden in Noord-Nederland, waar in 1880 ruim 8000 hectare werd gebrand, maar ook door het boekweitbranden in Noordwest Duitsland, waar bijna 85.000 hectare boekweit werd verbouwd. Onder bepaalde omstandigheden werd heel Nederland getroffen door de veenrook. Soms strekte de rook zich uit tot het zuiden van Engeland en tot Wenen. Naar huidige maatstaven zouden we spreken van milieurampen. Het boekweit branden bracht altijd het gevaar met zich mee dat niet alleen de bovenste veenlaag smeulde, maar dat het veen zelf in brand raakte. Bij grote droogte en een sterke wind vloog het veen soms in brand, die zich dan zeer snel over een groot oppervlak verbreidde. Het veen brandde dan soms metersdiep en vlammen sloegen op onvoorspelbare plekken omhoog uit het veen. In het begin van de negentiende eeuw deed zich in Pekela een grote veenbrand voor veroorzaakt door boekweitbranden. In de laatste decennia van de negentiende eeuw nam het boekweitbranden sterk af. Door de grote landbouwcrisis van 1868-1895, waarbij goedkoop graan uit Amerika werd geïmporteerd, was de verbouw van boekweit niet meer rendabel. De heer Leffers beschrijft de brand in Pekela en omstreken. We geven zijn verhaal letterlijk weer.

De grote Veenbrand in Pekela van 1833

De droge zomer van 1959 zal bij velen in de herinnering blijven voortleven. In de toekomst zullen ouders, als er weer eens een droge periode is, tegen hun kinderen zeggen: Maar dan was het in 1959 nog anders. Toen was het zo droog, dat bos- en heidebranden schering en inslag waren, het was zelfs zo droog, dat bermen van wegen en weildevelden in brand geraakten. Het gras lag als hooi op de grond. Niemand zal zich thans nog het jaar 1833 herinneren, maar ook toen was het droog en hierdoor ontstond er te Boven-Pekela een veenbrand die een zo grote omvang aannam, dat deze wellicht tot de grootste veenbrand kan worden gerekend, die er ooit in Pekela is geweest.

Hoe de Veenbrand begon

In 1833 waren er in de Veenkoloniën nog gebruiken om de gronden meer vruchtbaar te doen maken, die aan de zogenaamde rooibouw herinneren. Wat was namelijk het geval? Bij het afgraven van het veen werd de bovenste laag, het zogenaamde bonkveen, verwijderd. De door de vergraving vrijkomende landbouwgronden werden vruchtbaar gemaakt door dit zogenaamde bonkveen in brand te steken. De overgebleven resten en as werden onder de grond geploegd en hierdoor werd een goede voedingsbodem voor de boekweitverbouw geschapen. In de Wildervanksterdallen was men op 11 juni 1833 ook bezig met dit zogenaamde veenbranden. Het was een droge periode en het vuur vond in het droge bonkveen een gretig voedsel. Dit alles zou nog wel goed gegaan zijn als er niet langzamerhand een straffe wind was gaan waaien, die overging in een harde wind. En reeds dra kreeg men het in de gaten dat hierdoor een gevaarlijke situatie was ontstaan, want door de harde westelijke wind was het vuur reeds bedenkelijk dicht tot het te drogen staande, in het voorjaar gegraven, turf genaderd. Reeds spoedig werden alle veenboeren uit de omtrek en de veenarbeiders bijelkaar getrommeld om de brand te doven. Weldra waren allen in de weer om met emmers water uit de wijk en met slaan met stokken en takken het vuur meester te worden. Alle pogingen waren echter tevergeefs.

Hoe het vuur zich uitbreidde

Het vuur, aangewakkerd door de harde westelijke wind, breidde zich daarna snel uit. Hoog laaiden de vlammen op toen de droge heide en de in zogenaamde 'ringen' staande turf vlam vatte. Allen moesten werkeloos toezien hoe

het met zoveel moeite verkregen turf door het vuur verteerde. Het was geen wonder dat het vuur ook oversloeg op het nog onvergraven hoogveen en dat de droge heide, het bonkveen en het struikgewas voor een snelle verbreding van de vlammen zorgde.

Veertien woonverblijven totaal afgebrand

Hoe snel de veenbrand zich uitbreidde, lezen we in een verslag waarin staat vermeld dat in een korte spanne tijds al het veen rondom het Hoetmansmeer één vuurzee was. Er ontstond een enorme rookontwikkeling, die kilometers ver verkondigde wat er in Boven-Pekela gebeurde. De eerste woonverblijven van de veenarbeiders, de zogenaamde veenhutten, vatten dra vlam en de bewoners hadden moeite het vege lijf te redden.

Een vrouw en drie kinderen waren bijna een prooi van de vlammen geworden. Men bemerkte op een zeker ogenblik dat deze vrouw nog in haar huisje moest zijn, terwijl deze reeds in brand stond. Een zekere Jannes Jans de Vries bedacht zich niet, snelde door de rook naar het huisje toe en inderdaad bleken de vrouw en de kinderen nog dicht bij het huisje te zijn. De vrouw was niet in staat de drie kinderen meer mee te nemen. De Vries nam onder ieder arm een kind en de vrouw nam het andere kind mee. Met verzengde haren wisten zij tenslotte uit de vuur- en rookzee weer tevoorschijn te komen. Het Pekelderhoofddiep was er in die tijd in Boven-Pekela nog niet, want deze werd eerst veel later gegraven. De Pekel-A vond toen nog zijn oorsprong in een meer, het zogenaamde Hoetmansmeer. Daarom was het geen wonder dat weldra ook het gebied van de tegenwoordige Zuiderkolonie in lichte laaie stond. De brand ging zover dat enkele veenplaatsen over de Barkelasloot en zelfs de tot onder de gemeente Oude-Pekela behorende venen vlam vatten. De vuurzee was zo groot dat toen de nacht inviel de lucht geelk in brand te staan, aldus een verslag. Het was als een wonder toen in de morgen van de daarop volgende dag een zware stortregen begon te vallen, zodat de brand al spoedig gestuit kon worden.

Wat er verloren ging

Het is een trieste geschiedenis de balans van deze grote veenbrand te moeten opmaken. Zover het oog reikte was alles een grauwe, verbrandde massa. Honderden hectaren hoogveen lagen zwart geblakerd. Alleen al onder de gemeente Nieuwe-Pekela gingen 1129 dagwerk zwarte turf en 316 dagwerk grauwe turf verloren. In totaal gingen in diverse gemeenten 1334 dagwerk zwarte en 434 dagwerk grauwe, met moeite gegraven, turf verloren. Verder vermeldt een opgave de vernietiging van 2 huizen en 12 veenhutten van veenarbeiders, waaronder 10 onder de gemeente Pekela en 2 onder de gemeente Onstwedde. Vrijwel al het huisraad van deze woonverblijven, 13 schapen, 4 korven bijen, een ploeg en veel turfgraversgereedschap, alsmede 177 mudde land met boekweit, 3 1/2 mudde land met bonen, 5 mudde land met gerst en 1 mudde land met aardappelen. De schade werd geraamd op fl 20.000,-, een enorm bedrag in die dagen als men bedenkt dat men voor enkele honderden guldens een veenplaats van de stad kon kopen in erfpacht. Er werd dan ook door de getroffen bewoners van Pekela jammerlijk gebrek geleden. Men had alleen het vege lijf kunnen redden en tegen brandschade was men in die dagen niet verzekerd.

Daar ook in enkele andere delen van de provincie veenbranden hadden plaats gehad, werd door de Gouverneur van de provincie Groningen een aanschrijving tot de gemeenten gericht om de plaatselijke kerken in te schakelen voor een collecte. Deze collecte werd van alle kansels in de provincie afgekondigd en de kerkgangers eerder er op gewezen met milde hand te geven voor degenen, "die door de veenbrand van al hun goederen waren beroofd en in armoede gedompeld waren." De diakenen van de hervormde gemeente en de ev. lutherse gemeente gingen de gemeente Nieuwe-Pekela rond. Zo werden deze ongelukkige mensen geholpen om de eerste levensbehoeften en huisraad weer te kunnen aanschaffen. Er bleef echter een grote geldelijke zorg bestaan bij de veenarbeiders; wel begon men weer wat turf te graven, maar de vrouwen konden met de verwerking en aflevering van turf vrijwel de gehele zomer niets meer verdienen. Bij vele veenarbeiders te Boven-Pekela heerste dan ook bittere armoede. De gouverneur stelde daarom in de herfst van 1833 dan ook een bedrag van fl 1000,- beschikbaar om in de eerste levensbehoeften van de zo zwaar getroffen veenarbeiders te kunnen voorzien.

Er zal nog vele jaren nadien over deze grote veenbrand in Boven-Pekela zijn gesproken doch langzamerhand zal de grijze nevel van het verleden ook de laatste sporen uit de herinnering hebben vervaagd. Vrijwel geen enkele ingezetene van Pekela zal van het bestaan van deze grote veenbrand meer uit eigen overlevering hebben geweten, maar toch is het goed dergelijke gebeurtenissen eens aan de vergetelheid te ontrukken en een ogenblik stil te staan bij de tranen en de moeite, die het heeft gekost om Pekela te maken tot een bloeiende veenkolonie.

Even voorstellen

Mevrouw A. Lesterhuis - Tunteler

Ik ben Ali Lesterhuis - Tunteler, geboren 23 mei 1934 in Nieuwe Pekela, getrouwd geweest met Jan Lesterhuis, de laatste gemeentesecretaris van de gemeente Nieuwe Pekela. Hij is gestorven op 23 mei 2007.

Ik ben 12 jaar met veel plezier vrijwilligster/gastvrouw in het Kapiteinshuis en doe dat nog steeds.

Mijn favorieten

De mooiste stukken in het museum zijn voor mij de portretten van kapitein Berend Höster (1834-84), geboren in Rorichmoor (bij Hannover) en zijn vrouw Roelina Smit (1839-1918), uit Veendam. Ze trouwen op 15 augustus 1860 in Veendam. Mijn interesse gaat uit naar de kapiteinse en haar dracht. Waarom draagt deze vrouw geen oprijzend meer? In de 19e eeuw gingen vrouwen vaak met hun man (de kapitein) mee op het schip. Mee naar verre landen als Rusland, Italië en zelfs wel naar Noord- en Zuid Amerika. Daar werden ze héél raar aangekeken vanwege het dragen van een oorijzer, dat vonden de vrouwen niet prettig. Ze deden het ijzer af en vonden dat wel fijn.

Kapitein Berend Höster (1834-1884)

Roelina Smit (1839-1918)

Terug in Nederland droegen ze het ijzer ook niet meer en nu werd er hier raar naar hen gekeken. Toch namen andere vrouwen hun voorbeeld over en zo kwam het gebruik van het gouden oorijzer in onbruik. Toch wilden de kapiteins graag dat hun vrouwen er mooi uitzagen. Ze kochten in het buitenland prachtige spullen, maar ook hier bij de goudsmiden in Nieuwe en Oude Pekela. Vandaar dat mevr. Höster er op dit schilderij zo mooi uitziet. Op deze manier kon ze toch haar rijkdom laten zien, zonder oorijzer of floddermuts. Kom dit ook bekijken in het Kapiteins-huis in Nieuwe Pekela! Veel meer over dit onderwerp kunt u lezen in het boek *Voortvarende Vrouwen*, geschreven door Hendrik A. Hachmer.

Mijn favoriet

Voor het jaarverslag 2020 heeft de redactie mij gevraagd om een moment te benoemen en een stuk uit de collectie te beschrijven, uit de afgelopen 30 jaar van het Kapiteins-huis Pekela dat mij het meest is bijgebleven en voor mij van belang was. Die 30 jaar zijn voor mij in z'n geheel maar ook voor de gemeenschap Pekela een belangrijk onderdeel geworden.

Onze oud-voorzitter Bram Westers kwam in 1990 op bezoek bij het College van B&W van de gemeente Nieuwe Pekela, ik was toen wethouder, met de mededeling dat hij voornemens was om een stichting op te richten die het gedeeltelijk gerestaureerde kapiteins-huis kon gaan beheren. Westers was toen al eigenaar van het huis, waar mevrouw Liene Woltjes nog in woonde. Westers vond het wenselijk dat een lid van het College zitting zou nemen in het op te richten bestuur van de stichting. Na enig overleg werd besloten dat ik zitting zou nemen in het bestuur omdat ik cultuur in mijn portefeuille had.

Vanaf 1990 tot 2011 heb ik in de functie van secretaris in het bestuur gewerkt. In die 20 jaar heb ik de groei en het voltooiën van dit kleine museum beleefd. Vooral kreeg ik een groot respect voor het initiatief van onze voorzitter Bram Westers die het beschermde monument liet uitgroeien tot een belangrijk historisch onderdeel van Pekela. Als Pekelder ben ik een biologisch product van een moeder uit Oude en een vader uit Nieuwe Pekela en ik voel mij dan ook een echte Pekelder. In die beleving deed het mij bijzonder goed om te mogen en te kunnen werken aan dit kapiteins-huis dat een Kapiteins-huis werd. In die 20 jaar als secretaris heb ik veel meegemaakt, voor- en tegenspoed, maar meer grotendeels geslaagde jaren. Na de jaren van restauratie werd op 18 augustus 2006 de her-nieuwde opening gepland. In 2011 heb ik de functie van secretaris neergelegd om als vrijwilliger bij het museum door te gaan, zolang dit voor mij mogelijk is blijf ik dit doen. Het bestaan en de voortzetting van het museum Kapiteins-huis is van groot belang. De geschiedenis en met name de Veenkoloniale scheepvaart wordt in het Kapiteins-huis op een duidelijke en goed doordachte manier weergegeven. We moeten ons dit blijven realiseren. De komende generaties kunnen hier de historie zien en beleven en er hun voordeel mee doen. Ons huidig bestuur is daar mee bezig en doet dit uitstekend. Het bestuur wordt geleid door vakkundige voorzitters, te weten Bram Westers, Gijs Koerts en nu Feike Oppewal. Dat ervaar ik als van groot belang en uit ik mijn respect voor.

Ik sluit af met mijn gelukwensen voor het 30-jarig bestaan en wens ons allen een goede voortzetting toe van het Kapiteins-huis Pekela.

Albert Schrik,
Nieuwe Pekela, 23 januari 2021

Mijn favoriet

Tijdens de restauratie in 2005/6 is me iets bijgebleven dat nooit in een jaarverslag is gekomen en dat ik nu toch kwijt kan.

In de voorkamer werd gedurende de restauratie een bijzondere en belangwekkende ontdekking gedaan. Achter de houten betimmering die in de vorige eeuw was aangebracht, bevond zich de oorspronkelijke voorgevel. Deze ontdekking gaf richting aan de restauratie. Hieruit bleek namelijk dat het blauwe tegeltableau, dat was ingemetseld in de zijmuur van het 'kantoortje', thuis hoorde in de schouw in de voorkamer. De aannemer werd verzocht het tegeltableau behoedzaam te verwijderen uit het 'kantoortje' en dan te plaatsen in de schouw. Bram en het bestuur waren in de veronderstelling dat het tableau zonder beschadiging verwijderd kon worden. Dit gebeurde niet! Bij het uittikken kwamen de tegels in tientallen stukken naar beneden. ENORME teleurstelling.

Bram kende een zeer vakkundig tegelrestaurateur in Zaandam, de heer J. van der Werf. Hij bleek bereid de restauratie op zich te nemen. Ger en ik hebben het erg beschadigde tableau naar de heer Van der Werf gebracht. Na enige tijd was de restauratie voltooid en kon het terug naar Nieuwe Pekela. Met verbazing en groot respect voor de vakman was de beschadiging niet meer te zien en het herstel bleek volledig geslaagd. De te restaureren voorgevel kon worden voltooid. Momenteel zien bezoekers en vrijwilligers niets meer van een beschadiging.

De heer Westers schrijft in zijn verslag van de restauratie over dit tableau:

De schepentableaux en de 'pilaartjes' zijn in Harlingen in de gleibakkerij Buiten de Kerkpoort vervaardigd en geschilderd door Meindert Jans Vogelzang (1761-1819). Zij zullen geleverd zijn door Baltus de Vries. Deze uit Harlingen afkomstige 'steenkoper' had zich gevestigd in Oude Pekela, waar hij op 20 mei 1783 trouwde met de weduwe Lammechien Luikens uit Blijham. Zijn naam komt als 'Baltus J. de Vries in de pekel A' voor op een lijst van Oost-Groninger en Oostfriese steenkopers in 'Eenige aantekeningen van de Gleibakkerij' Buiten de Kerkpoort) uit 1794.

De tegels en tegeltableaux, ter isolatie en tevens als decoratie aangebracht in het interieur van de lange rijen schippershuizen, boerderijen en woonhuizen die aan het eind van de 18e en het begin van de 19e eeuw langs het Pekelderdiep gebouwd werden, zijn door hem aangevoerd en verhandeld.

Uit: Jaarverslag 2006.

Foto: Martje Ritzema

Gemeentesecretaris Leffers in zijn werkkamer in Nieuwe Pekela.

Museum Kapiteinshuis Pekela

Ds. S. Tjadenstraat C 96
9663 RD Nieuwe Pekela
www.kapiteinshuis.nl